

อดีตและปัจจุบันมหาสงกรานต์ที่เมืองนคร

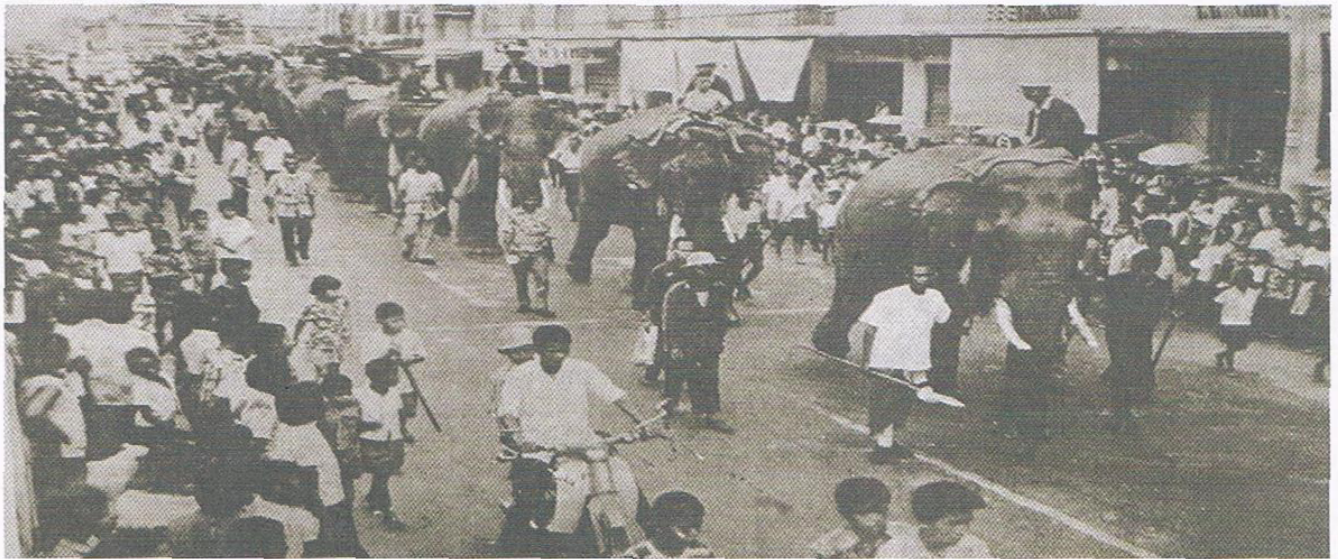
ผศ.พอฟล อุบลพันธุ์

คำว่า “สงกรานต์” มาจากภาษาบาลี สันสกฤต แปลตามตัวว่า ย้ายที่ หรือ เคลื่อนที่ เป็นคำนำปราชญ์ทางดาราศาสตร์ของอินเดีย สมัยโบราณบัญญัติเรียกการโคจรย้ายราศีของดวงอาทิตย์ จากราศีหนึ่งไปยังอีกราศีหนึ่งตามปกติทุกรอบเมื่อจะสิ้น เดือนเก่าขึ้นเดือนใหม่ ครึ่งถึงรอบที่ดวงอาทิตย์โคจร จากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษ อันเป็นระยะกาลสิ้นเดือนที่สิบสองของปีเก่าขึ้นเดือนที่หนึ่งของปีใหม่ ซึ่งเขาถือว่า เป็นการเคลื่อนย้ายรอบใหญ่ เขาก็เน้นเป็นพิเศษว่า “มหาสงกรานต์” นั้นหมายถึงการย้ายราศีของดวงอาทิตย์ ทุกรอบสิบสองเดือนหรือรอบหนึ่งปี ซึ่งจะเปลี่ยนนาม นักชัฏประจำปีด้วย ทั้งหมดนี้เป็นสุริยคตินับวัน เดือน ปี ของอินเดียเป็นการยอมรับนับถือกันในลัทธิพราหมณ์ ลัทธิธรรมนคร หรือ นครศรีธรรมราชของเรา เพราะครั้ง โบราณกาลผ่านมานครยี่ดมันและถือนมันเมื่อครั้ง พญาศรีธรรมโคกราชซึ่งเป็นชาวอินเดียอพยพมาจากฝ่ายใต้มาตั้งหลักแหล่งและสร้างบ้านเป็นเมืองและหลอมเป็น เนื้อเดียวกับชาวถิ่นเดิมจนเป็น “นครศรีธรรมราช หรือ นครอันงามสง่าแห่งพระราชผู้ทรงธรรม”

การทำบุญสงฆ์ย้ายปีเก่าไทยตามจันทรคติเรียกว่า “ตรุษ” แปลว่าตัด หรือ ขาด คือ ตัดปี ขาดปี หรือสิ้นปี หมายถึงวันสิ้นปีที่ผ่านไป พิธีตรุษถือกำเนิดในอินเดีย ฝ่ายใต้เชื้อสายทมิฬเป็นที่แรกๆ เมื่อพวกทมิฬเข้าครอบครอง ลังกา ได้นำเอาพิธีตรุษตามลัทธิศาสนาของตนเข้าไปทำ

เป็นพิธีบ้านเมือง ต่อมาชาวลังกาที่นับถือศาสนาพุทธ กลับมาครองเมืองตนเองได้อีกครั้ง ก็ทำการเปลี่ยนแปลง แก้ไขพิธีตรุษมาเป็นพิธีทางคติทางพระพุทธศาสนา คือ เมื่อถึงวันตรุษก็จัดเครื่องบูชาพระรัตนตรัยกันเป็น นักชัฏฤกษ์ใหญ่ประจำปี ทำเป็นพิธีสำหรับบ้านเมือง ที่เดียว ได้มีการนิมนต์พระสงฆ์สวดพระปริตรเจ็ดตำนาน สามวันสามคืน เพื่อป้องกันไข้ทำ ป้องกันอสรพิษ สัตว์ร้าย ชับเสนียดจัญไร ภูตผีปีศาจ ขอพรจากพระรัตนตรัย และเทวดา ให้บ้านเมืองมีความสงบประชาชนปราศจากความหวาดระแวงสะดุ้งกลัวอยู่อย่างสุข ด้วยเหตุ ทั้งหมดนี้จึงทำให้นครศรีธรรมราชได้รับพิธีตรุษนี้มาจากลังกา ตามบันทึกของ “พ. ลำเนา” ที่เคยบันทึก ในสารานุกรมนครศรีธรรมราช ฉบับเมษายน ๒๕๑๓ ไว้ว่า

“นครศรีธรรมราชได้พิธีตรุษมาจากลังกานี้เอง พุทธคำเพ็ชรมหาเถรชาวลังกาเป็นผู้นำมา พระมหาเถร รูปนี้จากลังกาเข้ามาบวชกุลบุตรชาวเมืองนครศรีธรรมราช สถาปนาสงฆ์ลังกาวงศ์ขึ้นในเมืองนครศรีธรรมราช เป็น หัวเรี่ยวหัวแรงสร้างพระเจดีย์พระบรมธาตุ ทำหน้าที่เป็น ลังมราชปกครองสงฆ์ และ ถวายคำแนะนำต่างๆ แก่พญา ศรีธรรมโคกราชสร้างเมืองนครศรีธรรมราชบนหาดทราย แก้ว เมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๐๙๖ เมื่อสร้างเมืองเสร็จพระ เถรรูปนี้ก็ถือเอาเทศกาลตรุษแรกให้พญาศรีธรรมโคกราช ประกอบพิธีขับไล่ไข้ทำ ขับอสรพิษสัตว์ร้าย ชับเสนียด จัญไรบ้านเมือง ขอพรพระรัตนตรัยและเทวดา ให้บ้าน

ขบวนแห่ช้างในงานสงกรานต์เมืองนครครั้งอดีต

เมืองสงขรมั่นยืนให้พลเมืองขวัญดีมีความสุข ตามตำราของลังกาโดยครบถ้วน พระสงฆ์สวดพระปริตรตั้งแต่ มงคลสูตร รัตนสูตร กรณียเมตตสูตร ชันยปริต ไปจนถึง อาฏานาฎียสูตร ฯลฯ ซึ่งภายหลังเราเรียกสั้นๆ ว่า พิธีอาฏานาฎีย สวดภาณยักษ์ ภาณพระ หรือขัณฑ์ขัณฑ์บ้าง พิธีนี้ทางเมืองนครศรีธรรมราช พราหมณาจารย์ ผู้เจนจบ เพทางไสยเข้าร่วมด้วย มีการร่ายพระเวทตั้งเครื่อง พิธีกรรมบวงสรวงสังเวทเหวเหวติดตามตำรับพราหมณ์”

พิธีตรุษหรือที่เราเรียกขัณฑ์ขัณฑ์นี้ได้กลายมาเป็น พิธีประจำปีคู่บ้านคูเมืองนครศรีธรรมราชสืบเนื่องมาตั้งแต่นั้นมา ในส่วนนี้ พ. ลำเพา ยังได้บันทึกไว้ต่อมาว่า

“ดังปรากฏในตำนานเมืองว่า ครั้งหนึ่งใช้ หาลงเมือง พญาศรีธรรมโศกราชพร้อมด้วยมหาเถระ และพราหมณาจารย์ผู้ใหญ่ได้ถือโอกาสทำเงินตราโมตามพิธีพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ขึ้นโปรยรอบเมือง ในเทศกาลตรุษ และเมื่อเมืองนครได้พระพุทธรูปหิรัญคามาจากลังกา ประจวบเหมาะแก่เทศกาลตรุษ หรือเทศกาล อาฏานาฎียในปีหนึ่ง ก่อนที่จะถวายให้พระเจ้าสุโขทัยไป พญาศรีธรรมโศกราชและพ่อขุนรามคำแหงซึ่งเสด็จมา นครฯ ครั้งนั้น ทรงร่วมกันอัญเชิญพระพุทธรูปหิรัญคามาเข้าสมโภชน์และวางเป็นพระพุทธรูปประธานในพิธีอาฏานาฎียที่อารามหลวง เสร็จแล้วอัญเชิญเข้าขบวนแห่แหน

ประทักษณาเมือง เปิดโอกาสให้ชาวเมืองนมัสการ และสรงน้ำพระพุทธรูปหิรัญคามาความเป็นศิริมงคลแก่บ้านเมืองและชาวเมืองถ้วนหน้ากัน ซึ่งต่อมาก็กลายเป็น ประเพณีประจำเมืองนครฯ อีกส่วนหนึ่งและพ่อขุนรามคำแหงก็ได้นำพิธีนี้จากเมืองนครฯ ไปถือปฏิบัติเป็นพิธีประจำเมืองสุโขทัยด้วย”

พิธีตรุษสงกรานต์ในนครศรีธรรมราชดำเนิน มาจนถึงในสมัยรัตนโกสินทร์ก็ยังปฏิบัติเป็นประเพณี ประจำปีตลอดมา ตามบันทึกของ พ. ลำเพา มีดังนี้

“ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ข้าราชการต้องถือน้ำพระ พิพัฒน์สัตยาถวายเป็นความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและราชบัลลังก์ ทางเมืองนครฯ ได้รวม การถือน้ำเข้าไว้ในพิธีนี้ด้วย ต่อเนื่องถึงมหาสงกรานต์ ซึ่งมีเฉพาะพิธีพราหมณ์ที่เทวสถานหลวงที่เราเรียกว่า หอพระอิศวร หอพระนารายณ์ ฐานพระสยาม เทวสถาน เหล่านี้ยังมีให้เห็นอยู่จนบัดนี้ เสร็จแล้วก็แห่แหน เทวีสงกรานต์และเทวรูปปางต่างๆ ทางฝ่ายลัทธิพราหมณ์ อีกส่วนหนึ่ง ตรุษสงปีเก่าตามจันทรคติ บางปีที่ทอดห่าง กับมหาสงกรานต์รับปีใหม่ตามสุริยคติ บางปีที่ร่นเข้าไป ต่อเนื่องกัน จึงบางครั้งพิธีตรุษทางพุทธกับสงกรานต์ ทางพราหมณ์แทบจะเป็นพิธีเดียวกันเพราะเหตุนี้เอง ต่อมาตรุษกับสงกรานต์จึงถูกรวมกันเข้าทั้งพุทธและ

พราหมณ์ ในนักขัตฤกษ์กาลมหาสงกรานต์เสียทีเดียว พิธีสงฆ์สวดอาถรรพ์ ข้าราชการถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา พราหมณ์ร้ายเวทตั้งบัตพลีบวงสรวงสังเวทพระเป็นเจ้า แห่งพระพุทธสิหิงค์ แห่งเทวีสงกรานต์เสร็จในวาระเดียว รวมเรียกตรุษสงกรานต์ พิธีนี้มีในเมืองนครศรีธรรมราช ติดต่อกันจนถึง พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็นปีสุดท้ายแล้วเลิกกันไป คงเหลือแต่อัญเชิญพระพุทธสิหิงค์จากโบสถ์ประดิษฐาน ในบริเวณศาลากลางจังหวัด แห่งไปรอบเมืองอย่างเดียว แรกๆ ก็ศรีครื้นเอิกเกริก ต่อมาก็ค่อยและบางปีทางการ ก็ลืมนะเพรียย่นดิงงามนี้เสีย”

ในปัจจุบันนั้นนครศรีธรรมราชได้มีการจัดงาน เทศกาลมหาสงกรานต์อย่างยิ่งใหญ่เป็นประจำทุกปี ในระหว่างวันที่ ๑๑ - ๑๕ เมษายน ของทุกปี แม้ว่ากิจกรรม ในเทศกาลจะมีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย แต่ที่ยังคงมีอยู่ มาโดยตลอดนั่นคือ “การสงฆ์น้ำพระพุทธสิหิงค์” ซึ่งเป็น ประเพณีที่งดงามและนำความเป็นมงคลสู่เมือง นครศรีธรรมราชตั้งแต่โบราณกาลนานมา

เดือนเมษายน เป็นเดือนหน้าร้อนและร้อนมากๆ เป็นอากาศที่ร้อนจัดที่สุดของภาคใต้ คนไทยจำนวนมาก ยังรู้ จำได้ และเข้าใจว่า เดือนเมษายนเป็นเดือนใหม่ ปีใหม่ ของคนไทยมาตั้งแต่โบราณกาล เพิ่งจะมา เปลี่ยนแปลงวันขึ้นปีใหม่ตามสากลนิยม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ หรือเมื่อ ๗๙ ปีที่แล้ว

ในเรื่องอื่นๆ คนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่ามักขัดแย้ง กันทางความคิด แต่ในเรื่องประเพณี พิธีกรรม เดือนเมษายน คนไทยทุกรุ่นเข้าใจตรงกันและกระทำ พิธีกรรมร่วมกันอย่างสนิทสนม ทั้งในประวัติ ความมุ่งหมาย ประเพณี และกิจกรรม

คนไทยยอมรับในการตั้งต้นปีใหม่ในเดือน มกราคม แต่คนไทยก็รำลึกได้ว่าเดือนเมษายนเคยเป็นวัน ปีใหม่ของไทย ประเพณีเล่าขานเรื่องธรรมบาลมาณพ เรื่องปริศนามหาพรหม เรื่องการตัดเศียรแห่งเศียร มหาพรหม เรื่องธิดามหาพรหม หรือนางสงกรานต์ คนไทยก็รู้จักกันแพร่หลาย ต่อมาคนไทยก็ยอมรับเรื่อง การรดน้ำดำหัว การสงฆ์น้ำพระพุทธรูป การละเล่น ฟันเมือง การประกวดธิดาสงกรานต์ และที่มีการกำหนด กิจกรรมมาภายหลัง คือ การกำหนดวันสงกรานต์ เป็นวันครอบครัว

แม้กิจกรรมวันสงกรานต์จะหันเหแปลเปลี่ยน ไปบ้าง จนถึงกับการกระทำต่อกันด้วยวิธีการที่รุนแรง ของคนบางคน บางจำพวกก็เรียกว่า เล่นสงกรานต์ เช่น นักมวยเล่นสงกรานต์หมัด คอก เข่า ขวด ก้อนหิน ไม้ การสาดน้ำที่สกปรกและไม่สุภาพ กระทำการลามก อนาจาร จนเกิดเป็นเหตุทะเลาะวิวาท หรือเมาแล้วขับ จนเกิดอุบัติเหตุ เสียชีวิต บาดเจ็บ พิการ แม้รัฐบาล พยายามแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าวนี้มาอย่างยาวนาน แต่ก็ไม่สามารถกระทำได้จนเกิดเป็นผลสำเร็จ

รำลึกในเดือนเมษายนในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ นี้ ขอให้สงกรานต์เมืองนครจงเป็นประเพณี พิธีกรรม ที่ศักดิ์สิทธิ์และสร้างสรรค์ ขอพระพุทธสิหิงค์ พระพุทธรูป สำคัญในวันสงกรานต์ จงดุ่มครองชาวเมืองนคร และชาวไทยทุกคนให้ปราศจากเหตุร้ายแรง สมกับคำ และความหมายของ ตรุษ และสงกรานต์ ซึ่งมีความหมาย ว่า “การผลัดเปลี่ยนปี และความยินดีของปวงชน”

สงกรานต์

เมื่อดาวมินสิ้นสุดสมมุตเนท	เมื่อดาวเมฆหมุนมาเปลี่ยนราศี
แนวนิยมสมพัจณ์รตัดตอนปี	ก็เกิดมีคำบ่งเรียกสงกรานต์
เกิดคำตรุษดูฎีปีเก่าล่วง	คนรับช่วงปีใหม่ใจสุขคานต์
ประเพณีไทยนิยมแต่นมนาน	ประกอบกรการกุศลสรรค์สุจรรยา
ตักบาตรบิณฑศีลวิเศษพระเทศน์โปรด	สุคนธ์โสรจสรองพระพุทธรุทธรรษา
นุ่งห่มใหม่ใส่ถนิมเครื่องพิมพา	ปล่อยนกปลานบผู้บูชนีย
หยุดงานการสารพันในวันว่าง	ลบบาปสร้างกุศลกรรมนำวิถี
แม่เมสึดพันธุ์ัญญาคราสปี	หยุดนวดสืครกสากมิตากตำ
บัดนี้เอาของใหม่มาใส่จิต	วิปริตเลื่อนลากถลากถลำ
ของดีจริงทั้งหมดไม่จดจำ	จะมีทำกันบ้างก็บางเบา
เสียดายวัฒนธรรมประจำชาติ	จะเข้ญขาดสิ่งโสถถึเพราะโนดเขลา
หลงของแขกแปลกปลอมมามอมเมา	แล้วจะเอาอะไรชี้ว่านี่คือไทยฯ
	เกสรบัว

อ้างอิง

“พ. ลำพา” สงกรานต์ สารนครศรีธรรมราชฉบับ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๓.

